

VARIA

Világossággá lett sötétség*

Tisztelt Résztevők!

Olyan két év van a hátunk mögött, amelyet korábban elképzelni sem tudtunk. A rendkívüli időkben nyilvánosan megszólaló személyekől általában rendkívüli kijelentéseket várnak. Én azonban e rövid elmélkedés, hangos gondolkodás legelején nem kívánok semmilyen különlegeset mondani. A lehetséges indító gondolatok, mondatok, kifejezések özönéből két szót emelnék ki. Bárhogy is értelmeznénk a világvárányt társadalmi, gazdasági, világnézeti, vallási, filozófiai vagy pszichológiai szempontból, gondolataink mélyén mindenképpen ott kell fénylenie két szónak: *együttérés* és *főhajtás*. Együttérés a szenvedők és gyászolók iránt, és tisztelet mindazoknak, akik a szenvedést és a gyászt enyhíteni próbálják. Orvosok, asszisztensek, ápolók, a teljes egészségügyi személyzet, a mögöttük lévő kutatók előtt: főhajtás. És ezen túlmenően, nyilvánvalóan tisztelet mindazoknak, akik kiveszik részüket az élet védelméért folytatott harcban: a felelős döntéshozóktól el egészen a jó szomszédokig, aki bevásárolnak az éppen karanténba kényszerült Juli néni számára.

Előttem van annak a diáklánynak a tekintete, aki a közelmúltban a koronavírus miatt veszítette el a dédjjét egy hét leforgása alatt, viszonylag fiatal nagytatáját, majd nagymamáját, akikkel kicsi kora óta szoros szeretetkapcsolatban élt. Minden ilyen tekintetben kimondva vagy kimondatlanul ott a kérdés: miért? De – ha jól figyelünk – egy ennél is fontosabb kérdés tükröződik az ilyen tekintetekben. Honnan az erő, amivel továbbléphetek? Mert az ember olyan lény, aki nem csupán akkor szorul ápolásra, amikor 42 fokos lázban ég. A magyar irodalomban valaha elhangzott legkeserűbb szemrehányást jól ismerjük (József Attila: *Kései sirató*):

*Harminchat fokos lázban égek mindig
s te nem ápolasz, anyám.*

Sok olyan orvos vesz részt ezen a konferencián, akik mindenekelőtt a negyvenkét fokos láz – bármilyen fizikai anomália – gyógyítására szakosodtak, de akik mindannyian jól tudják, hogy harminchat fokos testhőmérséklettel is éghet az ember, és ápolásra szorulhat. Valójában nincs is olyan ember kerek e világon, aki ne szorulna gondoskodásra, amennyiben a gondoskodáson a jó emberi kapcsola-

* Ez az elmélkedés a *Mentális egészség* című orvoskonferencián hangzott el, amely 2022. febr. 18–20. között zajlott a marosvásárhelyi Kultúrpalotában a Szent Balázs Alapítvány szervezésében.

tok éltető levegőjét értjük. De ez már a lélekgyógyászok asztala, mondhatnánk, a pszichológusoké, pszichiátereké, lelkipásztoroké. Ma azonban már közhely: az ember test és lélek, vagy test–lélek–szellem hármas egysége, és egyik dimenziója sem szemlélhető a másik nélkül. Azt, hogy ma ezt ilyen bizonyosan tudjuk, többek között Viktor Emil Frankl munkásságának köszönhetjük, és klasszikus könyvének, az *Orvosi lélekgondozásnak*, amelyben „az orvostudomány rehumanizálásának szükségességéről” beszél. Ez az igény, úgy vélem, ma is éppoly időszerű, mint háromnegyed századdal ezelőtt, a mű megjelenésének idején, 1946-ban. Mert a páciens, a szenvedő, mindig egy teljes ember: működő vagy megtört kapcsolatokkal, reménnyel és csüggedéssel, félelmekkel és nekibuzdulásokkal, hittel és hitetlenséggel lelkében. Ember, aki a betegséget vagy az életét fenyegető bármilyen más egzisztenciális hiányosságot úgy érzékeli, mint áthatolhatatlan sötétséget, amely lassan, de feltartóztathatatlanul száll reá. Reá, az ösvényét vesztett vándorra a veszélyekkel teli vadonban. Így élte ezt meg bő két és fél évezrede a 139. zsoltár szerzője is: *azt gondoltam – vallja –, hogy elnyel a sötétség, és éjszakává lesz körülöttem a világosság...* (11. v.).

Van-e mértékegysége a sötétségnek? Mivel mérjük annak áthatolhatatlanságát? Világosságba fordulhat-e valaha is? És ha igen, megállapítható-e az emberi lélekben és a külső körülményekben – a miheztartás érdekében – a sötétség kivilágosodásának, mondjuk, a felezési ideje, akár a szénizotóp esetében? Vagy lehetséges, hogy a sötétség nem is fizikai realitás, hanem mindössze a fény hiánya? Az a valami viszont, aminek metaforája számunkra a sötétség – az egészség megroggyanása, a gyász, a rossz lelkiállapot, a személyes kapcsolatok bomlása, az anyagi kilátástalanság, az életértelem elvesztése – nos, mindez nagyon is valóságos.

Kolozsváron 1920 őszén egy negyvehét éves férfi, aki már két évtizede a tudományegyetem zseniális jogfilozófia professzora volt, személyes és történelmi megrázkódtatások közepette úgy érezte: teljesen elnyelte a sötétség. Önként lépett ki – mint rossz cipőből – ebből a földi létből. A megrázó eset után Reményik Sándor ezt írta *Tragédia* című versében (*Somló Bódog halálára* – Kolozsvár, 1920. szeptember 30.):

*A Mester épít, kristályt kristályra rak,
Az Ész áttetsző alabástromát
Nem színezi, nem árnyalja salak.
[...]*

*Nem csálnak a gigászi méretek.
A gondolat királyi termei
Visszhangozzák a szót: nem tévedek.
[...]*

*És akkor jó egy váratlan lökés.
A büszke homlokzat végighasad.
Valahol lenn, megnyílt egy mély pokol,
Valahol lenn, mélyen az Ész alatt.
És a repedés tágul, egyre tágul,
A meghasonlott lélek látja ezt,
Látja – és tompán önmagába bámul.*

Miféle alkímia képes – kérdezzük – a sötétséget világossággá változtatni? Ugyan ki képes uralni a poklot, amely ott húzódik „mélyen az ész alatt”? *Azt gondoltam* – vallotta meg a zsoltáros –, *bogy elnyel a sötétség, és éjszakává lesz körülöttem a világosság*, majd így folytatja: „de” – *de a sötétség nem lehet túl sötét neked, Uram: neked az éjszaka is világos, mint a nappal* (Zsolt 139,11–12). Úgy tűnik, ahhoz, hogy ne nyeljen el bennünket a sötétség, a világnak abban a Világosságában kell lakoznunk, aki meghalt és feltámadott, és akinek ragyogásától felszakad minden köd, és oszlik minden sötétség. Ebben hitt legalábbis az a Szent Balázs, akinek a nevét viseli a konferenciánkat szervező alapítvány. Ő az orvosok és ápolók védőszentje, akit 316-ban ezért a hitért ítélték halálra Licinius keletrómai császár parancsára. Vízbe akarták fojtani. Megparancsolták, hogy gázoljon bele a mély tóba, mire – a legenda szerint – a szent a vízen járva sétált be a tó közepéig, akárcsak Krisztus Urunk. Nem nyelte el a mélység. Akkor sem, amikor aztán a fejét vették.

A korábban említett pszichiáter, Viktor Emil Frankl az átélt haláltáborok sötétjének kivilágosodásáról mint személyes tapasztalatáról ezt írja a *Mégis mondj igent az életre* című könyvében:

„Telnek a napok, sok-sok nap múlik el addig, amíg nemcsak a nyelv oldódik meg, hanem belül is feloldódik valami, s egy hirtelen felbukkanó érzés rést üt azon a sajtáságos gáton, ami a felszabadultságot addig nem engedte érvényre jutni. S aztán egy napon, napokkal a tábor – Auschwitz, Dachau – felszabadítása után, ott kószálsz a szabad mezőn, kilométereket teszel meg a tábor környékén, az egyik közeli település virágokkal szegélyezett dűlőútján, pacsirták röppennek föl és emelkednek a magasba, s hallod a himnuszukat, az ujjongást, ami ott fönt, a végtelen szabad ég alatt felhangzik. Közel és távol egyetlen ember sincs, semmi sincs körülöttem, csak a végtelen tér s az égbolt, csak a szabad életet ünneplő pacsirták örömeke hangzik. S akkor megtorpansz. Állva maradsz, körülpillantasz, majd az ég felé nézel – s lassan térdre ereszkedsz. S ebben a pillanatban alig tudsz magadról, s alig tudsz a világról, csak egyetlen mondat visszhangzik benned, újból és újból ugyanaz a mondat: *Nyomorúságomban az URat hívtam segítségül. Az ÚR meghallgatott, tágas térre vitt engem* (Zolt 118,5). Mennyi ideig térdeltél ott, hányszor ismételted ezt a mondatot – nem tudod már... De azt tudod, hogy ezen a napon, ebben az órában kezdődött új életed. S lépésről lépésre – mert csak így lehet – belépsz ebbe az új életbe, s ekkor leszel ismét ember.”

Belépni az új életbe, vagy belépni egy kórterembe, talán nem is két különböző dolog. Mert amikor emberként lépünk a szenvedés helyére, vagy bármilyen helyre, akkor már új életben járunk. Ebben az új életben való járásban segítsen mindnyájunkat a gondviselő Isten.